

SISEMINISTEERIUM

Tartu piiskop Daniel
Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku
Tallinna piiskopkonna vikaarpiiskop

Teie: 31.08.2024

Meie: 03.10.2024 nr 8-3/87-3

Siseministeeriumile esitatud põhikirjast

Lugupeetud piiskop Daniel

Täname Teid Siseministeeriumile 31.08.2024 saadetud dokumendi „Eesti Õigeusu Kiriku põhikiri“ (käesolevas vastuskirjas edaspidi *EÕK põhikiri*¹) ja sellele lisatud kaaskirja eest.

Käesoleva vastuse eesmärgiks ei ole anda õiguslikku hinnangut EÕK põhikirja vastuvõtmise menetluse õiguspärasusele, küll aga nimetatud dokumendi vastavusele kirikute ja koguduste seadusele (edaspidi *KiKoS*) ning nendele ootustele, tulenevalt toimunud ühistest aruteludest, mis puudutavad MPEÕK-i seotust Vene Õigeusu Kiriku / Moskva Patriarhaadiga.

1. Kiriku nime muutmine

Kavatsete muuta MPEÕK-i nime ja valida uueks nimekujuks „Eesti Õigeusu Kirik“.

Meie hinnangul ei vasta valitud nimekuju KiKoS § 7 lõike 1 nõuetele. KiKoS § 7 lg-s 1 sätestatakse, et usulise ühenduse nimi peab „selgelt erinema teistest mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse kantud juriidiliste isikute nimedest ega või olla eksitav tegevuse eesmärgi, ulatuse ega õigusliku vormi osas“.

Usuliste ühenduste registrisse on kantud Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik. Nimi „Eesti Õigeusu Kirik“ ei erine sellest nimest piisava selgusega ning on ühtlasi eksitav tegevuse ulatuse seisukohalt, tekitades ettekujutuse, nagu oleks tegemist kõiki Eesti õigeusklikke hõlmava kirikuga, mis ei vasta aga faktiliselt tõele.

2. Ajaloofaktide esitamine põhikirjas ja selles viidatud Tomoses

Ajaloofaktide esitamine usulise ühenduse põhikirjas ei ole õiguslikult keelatud, kuid sel puhul on küsimuseks, mis on nende esitamise eesmärk ja õiguslik siduvus ning kas need ajaloofaktid vastavad tõele.

Nii võib tekitada näiteks küsimusi EÕK põhikirja p-s 2.2 sisalduv lause, mille kohaselt „EÕK hoiab järjepidevalt ja katkematult sajanditepikkusi õigeusu traditsioone Eestis.“ Nii nagu seda on kinnitanud 1990-tel aastatel ka Eesti kohtud, ei ole õiguslikus mõttes praegune MPEÕK kui

¹ Nimetatud lühendi kasutamine ei tähenda uue nimekuju heakskiitmist.

organisatsioon õigeusu traditsioonide järjepidevuse ja katkematuse kandja Eestis (antud juhul ei puuduta meie väide kindlasti neid olukordi, kui koguduse liikmete seisukohalt on konkreetne õigeusu kogudus saanud usulises mõttes järjepidevalt õigeusu kogudusena tegutseda). Nimetatuga haakub ka tõdemus põhikirjas, kus järjepidevust põhjendatakse 1920. aasta Sinodi otsusega ja 1993. aasta Tomosega, olles seega jätnud kõrvale 1923. aasta Tomose praeguse kehtivuse. Sellega seondult ei saa olla praeguse seisuga asjakohane ka 1993. aasta Tomoses sisalduv ajalooline öiend, kuid kui EÖK põhikiri toob punktis 1.5 viite 1993. a Tomosele kui ühele oma alusdokumendile, välistamata sellest teatud osade laienemist, siis tekib ühtlasi õigustatud küsimus, kas EÖK põhikirja vastuvõtmisega näeb MPEÖK 1993. aasta Tomost alusdokumendina koos Tomose p 1 koosseisu kuuluva ajaloolise öiendiga või siiski ilma selleta.

MPEÖK-i järjepidev viitamine patriarh Tihhoni 1920. aasta otsusele piiratud iseseisvuse andmisest õigeusu kirikule Eestis ja MPEÖK-i seosest vajab sisulist selgitust. Nimetatud 1920. aasta dokumendi nimetamine oma põhikirjas seetõttu, et sellele viitab patriarh Aleksius II 1993. aasta Tomos, ei anna MPEÖK-ile alust tõendada oma organisatsiooni olemasolu seosega 1920. aasta patriarh Tihhoni otsusega. See õigeusu kirik Eestis, kellele otsus anti, valis oma tee 1923. aastal Eesti Apostlik-Õigeusu Kirikuna Oikumeenilises Patriarhaadis.

MPEÖK saab oma alguseks pidada Moskva Patriarhaadi sinodi 10. detsembri 1944. aasta otsust nr 2074, mis viidi täide 1945. aasta märtsis, olles laiali saatnud EAÖK Sinodi ja asutanud Eesti NSV territooriumil olevaid õigeusu kogudusi valitsema Vene Õigeusu Kiriku Tallinna piiskopkonna nõukogu.

3. Administratiivne seotus Moskva Patriarhaadiga MPEÖK-i täiskogu otsuste kinnitamise ja jõustumise näitel

Esmalt peatume sõnal „administratiivne“. Administratiivne on halduslik. Administreerima tähendab haldama, valitsema, formaalselt juhtima. Haldus on avalik-õiguslike asutuste või organisatsioonide täitev ja korraldav tegevus; haldamine; haldav võim, administratsioon. Kuna 1993. aasta Tomose kohaselt juhitakse MPEÖK-i kooskõlas Moskva Patriarhaadi Püha Sinodi määruste ning Moskva ja kogu Venemaa Patriarhi käskkirjadega, ei saa kuidagi väita (nagu olete seda teinud 31.08.2024 kaaskirjas), et „patriarh ei saa teha kirikule mingeid kohustuslikke ettekirjutusi administratiivsetes asjades“.

Ei ole õiguslikku alust ka teisel (saates „Impulss“ Teie poolt) väljendatul, nagu oleks MPEÖK Täiskogu otsuste saatmine patriarhile pelgalt formaalsus. Kui see tõepoolest niimoodi reaalsuses toimub, siis kas ei tegutse MPEÖK kooskõlas oma põhikirjaga, mille kohaselt isegi nende otsuste laialisaatmine kogudustele ja piiskopkondadele saab sõnaselgelt toimuda alles pärast seda, kui patriarh on need otsused kinnitanud, või kui siiski põhikirja järgitakse, aga avalikkuses väidetakse midagi muud, on tegemist avalikkuse eksitamisega.

MPEÖK põhikirja p 3.4.7 sätestab:

„MPEÖK täiskogu otsused kinnitab Moskva ja kogu Venemaa patriarh. Täiskogu otsused saadetakse kõikidele MPEÖK kogudustele pärast nende kinnitamist Moskva ja kogu Venemaa patriarhi poolt. MPEÖK põhikirja kinnitab Moskva ja kogu Venemaa patriarh, tulevikus kinnitatakse tema poolt ainult MPEÖK põhikirja kanoonilist laadi muudatused. Parast MPEÖK Täiskogu otsuste Moskva ja kogu Venemaa patriarhi poolt kinnitamist, korraldab Eestseisja Kantselei MPEÖK Täiskogu protokollide kinnitatud koopiade piiskopkondadele laialisaatmise.“

EÖK põhikirjas on aga p-le 3.4.7 antud järgmine redaktsioon:

„EÕK täiskogu otsused kinnitatakse vastavalt Moskva ja kogu Venemaa patriarhi Aleksius II ja Püha Sinodi Tomosele 26.04.1993.a. EÕK Eestseisja kantselei organiseerib kinnitatud protokollki koopiade saatmise kõigisse kogudustesse.“

Nende redaktsioonide võrdluses, kuivõrd 1993. aasta Tomos ei ole muutunud ning seda kohustatakse järgima ka edaspidi, tuleb tõdeda, et isegi kui otsuste kinnitamist patriarhi poolt uues redaktsioonis enam ei nimetata, viidatakse sellele ometigi läbi viitamise Tomosele, ning ka otsuste kogudustesse saatmine on siiski seotud, nagu tekstist nähtub, eelnevalt tehtud kinnitamisega.

Nii ei ole kuidagi võimalik väita, et näiteks Täiskogu tegevusega seonduvalt oleks läbi viidud mingeid muudatusi seoses MPEÕK-i administratiivse sõltuvusega Moskva Patriarhaadist. Märkite oma kirjas, et „Patriarh võib üksnes mitte nõustuda Täiskogu otsustega, kuid ta ei saa teha Kirikule mingeid kohustuslikke ettekirjutusi administratiivsetes asjades.“ Jättes hetkel kõrvale küsimuse sellest, millised on patriarhi õigused mõjutada MPEÕK-i tegevust ja otsustusi MPEÕK-i Täiskogu otsuste väliselt, tuleb juhtida tähelepanu ainuüksi sellele, et ka täiskogu otsuste kinnitamata jätmine / nendega mittenõustumine võib olla sisuliselt ja õiguslikult väga oluline ettekirjutus, kui Täiskogu oli näiteks soovinud kehtestada mingisugust uut reeglistikku MPEÕK-i tegevusse puutuvates küsimustes, millist aga patriarh ei kinnita, jättes seega kehtima varasema normistiku.

4. Vene Õigeusu Kirikule tehtud viited põhikirjas

Olete kaaskirjas väitnud, et viited Vene Õigeusu Kiriku (edaspidi VÕK) põhikirjale ja teistele VÕK-i juhtivorganite aktidele on EÕK põhikirjast välja jäetud. Puudutamata siinjuures, et niikuinii ei ole läbi viitamise 1993. aasta Tomosele, mis on asendanud tõepoolest mitmeid seniseid MPEÕK põhikirjas olnud viiteid VÕK-ile, reaalne seotus VÕK-i, selle põhikirja ja juhtivorganite aktidega kusagile kadunud, tuleb tõdeda, et jätkuvalt on ka VÕK-ile ja selle Pühale Sinodile siiski põhikirja teatud punktides viited tehtud.

5. Iseseisev vs isevalitsev kirik

EÕK põhikirja p 1.3 kohaselt on EÕK näol tegemist iseseisva kohaliku kirikuga Eestis. Kehtiva põhikirja p 1.3 järgi on MPEÕK isevalitsev kohalik kirik Eestis. Eesti keeles tähendab „iseseisev“ kui 'mitte kellelegi alluv, sõltumatu'. Tomos, millega on seotud nii senine kui uus põhikiri, sisaldab aga kõigis punktides sellist seotust Vene Õigeusu Kiriku ja Moskva Patriarhaadiga, mille puhul sõna 'iseseisev' ei oma antud juhul niisugust tähendust, nagu seda eesti keeles sisustatakse.

1993. aasta Tomoses märgitakse, et „Eesti Õigeusu Kirik on iseseisev kiriklik-administratiivsetes, kiriklik-majanduslikes, kiriklik-valgustuslikes ja kiriklik-tsiviilasjades, jäädes seejuures Moskva Patriarhaadi kanoonilisse jurisdiktsiooni“. Sellega määratletakse iseseisvuse piirid. Praegusel kujul MPEÕK ei ole iseseisev ega autonoomne kirik, vaid „isevalitsev“ või „omavalitsuslik“ kirik.

VÕK põhikirja 12.16 kohaselt kuuluvad Moskva Patriarhaati „isevalitsevad kirikud“ (Самостоятельные Церкви), millena on loetletud Läti, Moldova ja Eesti õigeusu kirikud. „Isevalitsevaid kirikuid“ käsitleva VÕK põhikirja ptk 12 punkti 1 kohaselt „Moskva patriarhaadi koosseisu kuuluvad isevalitsevad kirikud teostavad oma tegevust patriarhaalse tomose poolt sätestatud alustel ja piirides, mis on välja antud vastavalt kohaliku või piiskoppide nõukogu otsustele.“ MPEÕK puhul piirdub iseseisvus kiriklik-administratiivsete, kiriklik-majanduslike, kiriklik-valgustuslike ja kiriklik-tsiviiliasjade valdkondadega.

6. Täiendavalt põhikirja mõnest konkreetsest sättest

Kuna ülaltoodud põhimõttelised küsimused on sedavõrd olulised ja kaalukad, ei ole käesoleva vastuskirja eesmärgiks tuua välja põhikirjas olevaid väiksemaid õiguslaseid või sõnastust puudutavaid küsimusi. Siiski mõned teemad saavad järgnevalt esitatud.

- 1) Punktis 3.3.5 on sõnastus „Vikaarpiiskopi pädevuse ja tegevusvaldkonna määrab Eestseisja oma äranägemise järgi oma Ukaasiga.“ „Eesti keele seletav sõnaraamat“ defineerib sõna 'ukaas' järgmiselt: „Vene riigipea v. riigivõimuorgani seadusandlik akt v. korraldus.“ Seega ei ole selle mõiste kasutamine antud juhul kohane.
- 2) Punktis 3.7.3 kasutatav fraas 'vallaline valge vaimulik' vajab selgitust, et elimineerida rassistlikud / diskrimineerivad tõlgendused.
- 3) Punktides 4.1.3, 4.2.1 ja 4.3.1 on kasutatud sõna 'kirikuameti', aga põhikirjas ei ole selle mõiste selgitust.

7. Kokkuvõtteks

Siseministeeriumi hinnangul ei ole meile 31.08.2024 saadetud põhikirjas kasutusele võetud nimekuju „Eesti Õigeusu Kirik“ kooskõlas KiKoS § 7 lõikega 1.

Moskva Patriarhaadi mõju MPEÕK-i üle ei vähene ei kiriku nime muutmise ega MPEÕK-i põhikirjast Moskva Patriarhaadile, Vene Õigeusu Kirikule ja patriarhile viitamise kaotamisega. Muudatused, nagu nähtub nii põhikirjast kui kaaskirjast, on pelgalt kuvandilised ning põhikirja sellise ümbersõnastamisega võib mõju väheneda vaid näiliselt, tegelikkuses jääb Moskva Patriarhaadi mõju aga samaks – seda nii administratiivses kui kanoonilises mõttes.

Siseministeeriumi selge ootus on, et vaatate põhikirja teksti käesolevas kirjas toodud tähelepanekute valguses veelkord üle ning võtate selle vastu sellises redaktsioonis, mis välistab täielikult Moskva Patriarhaadi / Vene Õigeusu Kirikuga seotusest tulenevad mõjud siin tegutseva kiriku juhtimisele ja tegevusele.

Ühtlasi tunneme heameelt Teie kirjas sisaldunud kinnituse üle, et jätkate kontakte EAÕK-ga selleks, et 1990-tel aastatel Eestis tekkinud õigeusu lõhestatus kanooniliselt ületada.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Tarmo Miilits
kantsler